

úton a megolvadt hóból képződő vízesések zuhogtak a nyakunkba, és nem kapaszkodhattunk másba, csak a szűrős szederbokorba. A gyerekek észre sem vették, hogy egy csodálatos arborétum mohos tölgyfái között megyünk keresztül a kisinóci elmeógyógyintézetig. Itt parkoltunk saját és kölcsönkért autóinkkal. Hazafelé s a kocsikban természetesen mindenki úgy elaludt, hogy még a nevelőotthonnál is alig lehetett őket felébreszteni. Visszaemlékezve csodáltak, hogy mindezt kibírták, de ez csodálkozás nem párosult melldöngetéssel.

Az izgalmasnak tűnő (ha kínzó és gyötrő is) éjszakai túrákon kívül más olyan vállalkozásunk is volt, amely a környezet és a hangulatjavítás fontos eleme, létrehozója és fenntartója volt. Ezek közül az R. Attila-féle kondicionáló és testépítő közösséget, szobát és felszerelést kell említenünk elsősorban. Bár Attila nagyon változó életet mondhatott magáénak, amely egyformán hozott sikeres és leépülő szakaszokat, egy ideig a gyerekek többsége számára romantikus és izgalmas versenyszellemet, színvonaljavító légkört teremtett. Legtöbben, ha nem is mindenki, de elég sokan áldozatot is hajlandók voltak hozni azért, hogy

bekerülhessenek ebbe a közösségbe. Kétségtelen, hogy Attila kitűnő sportember volt nem csak súlyemelésben, de futásban is, amelyben Sz. László társaként Lengyelországban a „Mák elleni” – kábítószer ellenes futás magyar résztvevőjeként, mint maratoni futó hírnevet és a lengyelek jó barátjaként számos ismerőst szerzett magának. Később mindenki azt várta, hogy a felfelé ívelő szakasz további sikereket és hírnevet hoz számára. Én a lengyelországi sikerek elismeréseként, köszöneteként meghívtam őt gyermekfelügyelőnek, és komolyan gondoltam azt, hogy tisztességes lakást – ha nem másutt, a pedagógusszállóban – és életkezdési segítyt szerezhettek számára. Ezt sokan meg is ígérték, de az elgondolással magamra maradtam- Végül, mint gyermekfelügyelő túlterhelődött, és a kibontakozásához nem tudott elegendő pénzt gyűjteni. Elment – azt hiszem – munka és életkedve is. A testépítő szakkört is abbahagyta, melyben jelentős sikereket ért el és többet is elérhetett volna. A GYIVI egyik pártfogó felügyelője toplless bárt és éjszakai mulatót rendezett be,
FÓKUSZBAN

szervezett és (sajnos így van) néhány háznőre a Bokréta utcai nevelőotthontól. Ő csábította el a szorult helyzetben lévő R. Attilát éjszakai portásnak és kidobó embernek, M. Ferencnek ez az akciója nem egyedüli hatás, amely a jó esélyekkel induló R. Attilának megadta a kegyelemdöfést. De mindenesetre a hatások közül szorult helyzetében egyáltalán valamiféle megoldást, kiutat jelentett. Magamat azóta is felelősnek érzem a fiatalember elkallódásáért és lecsúszásáért. Sokat tett a közösségért, az intézeti életért, hírnevünkért – túl sokat azért, hogy ennyire magára hagyjuk. Sokan hagyták egyszerre magára, és elerőtlenedett. Ennyit R. Attila sorsáról és csődbejutásáról.

Mikus Gyula

A GYERMEK- ÉS FIATALKORÚAK „BŰNÖZÉSÉNEK” NÉHÁNY KÉRDÉSE

A deviáns magatartásformák iránt megnyilvánuló érdeklődés a magatartásformák gyakoribbá és súlyosabbá válásával egyre nagyobb méreteket ölt. A társadalmi normáktól eltérő viselkedés vizsgálatával

foglalkozó szervezetekben és intézményekben dolgozók körén túl is mind jelentősebb azoknak a száma, akik a deviancia különböző formái iránt érdeklődést mutatnak, aggódva figyelik ezek terjedését. Tisztában vagyunk természetesen azzal, hogy ilyen magatartásformák mindig léteztek és minden valószínűség szerint a jövőben is létezni fognak, gyakoriságuk változása és a társadalom e jelenségekre adott válasza azonban indokolttá teszi tudományos igényű megfigyelésüket.

A deviáns magatartásformák közül terjedelmét és veszélyességét illetően kétségkívül a bűnözés a legjelentősebb. A bűnözés mennyiségi változásait tükröző adatok azt bizonyítják, hogy az 1964 és 1980 közötti időszak mennyiségileg és területileg viszonylag kiegyenlített bűnözése dinamikájában megváltozott, és 1980 óta erőteljes mennyiségi növekedést mutat. A jelenleg rendelkezésünkre álló adatok szerint az 1964-1980 közötti időszak alig valamivel több, mint évi 100.000 bűncselekményével szemben a 90-es években a bűnözés mennyiségi mutatói az évi 500.000 bűncselekmény körüli szinten stabilizálódnak. Ezek az adatok természetesen mutatnak bizonyos ingadozást, de ez minden társadalmi tömegjelenségnél megfigyelhető, az ingadozás mértéke azonban – minden valószínűség szerint – a későbbiekben nem lesz túl jelentős.

Az ismertté vált közvádas bűncselekmények számának emelkedésénél kisebb mértékben emelkedett a bűnelkövetők és az elítéltek száma. Az eltérés alapvetően két okra vezethető vissza (a két ok egyébként egymással bizonyos mértékig összefügg). Az egyik a felderítési arány mérséklődése, a másik a bűnözés szerkezetének megváltozása, a vagyon elleni bűncselekmények számának és össz-bűnözésen belüli arányának emelkedése. A vagyon elleni bűnözésre jellemző a halmazati bűnelkövetés, és közismert, hogy a felderítési arány is éppen e bűncselekmények tekintetében mutatja a legkedvezőtlenebb értékeket. A már említett, 1964-1980 közötti időszakban az ismertté vált közvádas bűncselekményeknek mintegy 60%-a volt vagyon elleni bűncselekmény. Ez az arány 1989 után 70% fölé emelkedett, több esetben megközelítette, 1991-ben például túl is lépte a 80%-ot. A bűnözés mennyiségi növekedése tehát alapvetően a vagyon elleni bűnözés mennyiségi növekedésére vezethető vissza. Ennek igazolására elegendőnek látszik arra hivatkozni, hogy az ismertté vált vagyon elleni bűncselekmények száma 1979-ben valamivel kevesebb, mint 70.000 volt, 1985-ben 100.000 fölé emelkedett, 1990-ben 266.000, 1991-ben pedig több mint 356.000 volt. Jelenlegi adataink alapján joggal feltételezhetjük, hogy e bűncselekmények száma évi 350.000-400.000 között lesz a jövőben is. A vagyon elleni bűncselekmények mintegy 4/5-e egyébként lopás.

A bűnözés alakulását elemezve mindig kiemelt figyelem nyilvánult meg a gyermek- és fiatalkorúak által elkövetett jogsértések iránt. A gyermekkorúak büntetőjogilag nem vonhatók felelősségre, jogsértéseik alapján azonban valószínűsíthető a fiatalkori bűnözés várható alakulása. Ezzel kapcsolatban fel kell hívni a figyelmet egy nagyon lényeges körülményre, mely a magyarországi bűnözés alakulását jelentős mértékben

FÓKUSZBAN

befolyásolja. Ez pedig az a tény, hogy Magyarországon a születésszám történelmileg nagyon rövidnek számító időszakon belül is jelentősen ingadozott. Tekintettel arra, hogy a bűnözés korszpecifikus jelenség, nyilvánvaló, hogy a népesség korösszetétel, ezen belül is a kriminalitás szempontjából meghatározó jelentőségű korosztályok népességén belüli aránya önmagában is befolyásolja a bűnözés alakulását. Az 1990-es évek első felében megfigyelt fiatalkori bűnözés mennyiségi növekedése, magas szintje tehát két jelenség, a bűnözési intenzitás és a 70-es években született nagy létszámú korosztályok büntetőjogilag vétőképessé válásával, ezek együttes hatásaként alakult ki.

A fiatalkori bűnözés mennyiségi adatai mellett, legalább azzal egyenlő fontosságú szerkezetének, ha úgy tetszik (egy már hosszabb ideje nem alkalmazott kifejezéssel) társadalomra veszélyességének vizsgálata. A bűnözés szerkezetéről – mint az egyébként ismert – általában azt mondhatjuk, hogy a vagyon elleni bűnözés magas aránya jellemzi. Vonatkozik ez a fiatalkori bűnözésre is. A felnőttkori és a fiatalkori bűnözés szerkezeti különbségének egyik lényeges vonása ugyanakkor a közlekedési bűncselekmények

eltérő aránya. Az összбүнözésen belül – cselekményi oldalon – a közlekedési бүнцselekmények aránya az elmúlt két évtizedben mintegy 15%-ról 4%-ra csökkent. Ez természetesen nem a közlekedési бүнцselekmények abszolút számának csökkenéséből, hanem az egyéb, mindenekelőtt a vagyon elleni бүнцselekmények abszolút számának rendkívül nagy mértékű emelkedéséből következik. Megfigyelhető ugyan az utóbbi néhány évben a közlekedési бүнцselekmények számának csökkenő tendenciája is, ez azonban önmagában még nem vezetett volna az arányok ilyen mértékű mérséklődéséhez.

A fiatalkori és a felnőttkori бүнözés szerkezeti különbségeit vizsgálva azt állapíthatjuk meg, hogy azt elsősorban a közlekedési бүнцselekmények eltérő aránya jellemzi. Ez különösen szembeűnő, ha az elítéltek elkövetett бүнцselekmények szerinti megoszlását vizsgáljuk. Ekkor ugyanis azt tapasztaljuk, hogy a közlekedési бүнцselekmények elkövetése miatt elítéltek aránya – több év átlagát figyelembe véve – a fiatal korúaknál 10% alatt, míg a felnőtt korúaknál 20% felett van. A különbségben természetesen szerepet játszik az a körülmény is, hogy a vagyon elleni бүнцselekmények körében pedig lényegesen magasabb, mint más бүнцselekmény kategóriáknál. Ezzel magyarázható, hogy a közlekedési бүнцselekmények miatt elítéltek aránya magasabb, a vagyon elleni бүнцselekmények miatt elítéltek aránya pedig alacsonyabb, mint a tárgyi oldalon megfigyelhető arányok. A közlekedési бүнцselekmények elkövetése miatt elítéltek számát levonva a felnőtt korú elítéltek száma nagyobb mértékben csökken, mint a fiatal korúaké. Ebből két következtetés vonható le. Az egyik, hogy a gyakorisági különbség ennek következtében nagyobb lesz, a másik, hogy a hagyományosnak tekintett бүнözés szerkezete, belső arányai már viszonylag fiatal korban kialakulnak.

A fiatalkori бүнözés alakulását vizsgálva megfigyelhető az erőszakos бүнцselekmények elkövetése miatt elítéltek számának emelkedése és ezzel együtt összбүнözésen belüli arányának kedvezőtlen alakulása is. Az erre vonatkozó adatok széles körben ismertek, és különböző jelentésekben, tanulmányokban azokat már több alkalommal publikálták. Itt ezért csupán utalásként hivatkozunk arra, hogy a rablás miatt elítéltek között a fiatal korúak aránya 30% körül volt több évben is, és ezzel összefüggésben megállapítható, hogy a rablás miatt elítéltek 3/4-e, 4/5-e, 30 éven aluli. Nagyon magas a fiatal korú elítéltek aránya az erőszakos közösülés miatt elítéltek körében is. Az erőszakos бүнözésen belül még viszonylag kedvezőnek mondható – a fiatalkori бүнözés szempontjából – az emberölés miatt elítéltek életkor szerinti összetétele. Ez a бүнцselekmény egyébként bizonyos mértékig eltér – legalábbis az elkövetők életkorét tekintve – az erőszakos бүнözés egyéb formáinak elkövetői körétől. A jelenség elemzésének okaira itt most nincs lehetőség, azonban arra feltétlenül utalni kell, hogy a kedvezőtlen változás bizonyos jelei már itt is felfedezhetők. Így például a közelmúltban volt olyan év, amikor 23 fiatal korút ítéltek el befejezett emberölés miatt. Úgy tűnik – szerencsére – ez kivételes év volt, a figyelmeztető jelet azonban tudomásul kell vennünk, és fel kell készülni az esetleges kedvezőtlen változásokra is.

Az elítéltek demográfiai-társadalmi jellemzőit vizsgálva különös figyelmet kell fordítanunk a korszpecifikus jellemzők mellett a családi állapot, az iskolai végzettség és az előélet adataira.

A fiatal korú elítéltek életkor szerinti megoszlását vizsgálva a lényeg abban foglalható össze, hogy a gyakoriság a бүнцetőjogilag vétőképes kor alsó határának átlépése után meredeken emelkedik.

Megjegyezendő, hogy az emelkedés az ún. fiatal felnőtt korban is folytatódik (maximumát általában a 20-24 éves korban éri el) majd előbb lassabban, a 30. életév után jelentősen csökken. A fiatal korúaknál megfigyelhető egyébként, hogy a leány elítéltek kormegoszlása kiegyenlítettebb, mint a fiúké. Hasonló jelenség a felnőtteknél is kimutatható. A korszpecifikus gyakorisági útmutató a nőknél – annak ellenére, hogy lényegesen alacsonyabb, mint a férfiaké – kevésbé meredeken csökken.

FÓKUSZBAN

A fiatal korú elítéltek családi környezet szerinti megoszlását vizsgálva azt állapíthatjuk meg, hogy közel 2/3-uk mindkét szülő közös háztartásában él, a szülői háztartáson kívül élők aránya 15% körül ingadozik. A viszonylag kis esetszám ellenére természetesen az ingadozás mértéke évenként és területenként elég

jelentős lehet. Ezzel kapcsolatban ismét fel kell hívnunk a figyelmet egy érdekes adatra. Mint ismeretes, a fiatalok elítélteknek mintegy 10%-a leány. Az adatok alapján azonban megállapítható, hogy családi háttér szerinti megoszlásuk kedvezőtlenebb a fiúkénál. Magasabb közöttük azoknak az aránya, akik nem élnek szülői háztartásban. A másik érdekes összefüggés a családi környezet és az elkövetett bűncselekmény között, hogy a szülői háztartáson kívül élő fiatalok elítéltek között magasabb a súlyos bűncselekményt elkövetők száma. Más megközelítésben azt is mondhatjuk, hogy a legsúlyosabb bűncselekményt elkövetők között magasabb azoknak az aránya, akik nem szülői háztartásban élnek. A családi háttérrel kapcsolatban meg kell jegyezni, hogy a mindkét szülő közös háztartásában élők adatai önmagukban nem biztos, hogy minden vonatkozásban megnyugtatóak. Jogilag lehet ugyan teljes a család, de ha a szülők egyike vagy mindkettő büntetett előéletű, bűnöző életvitelű személy, akkor ez a család sajnos nem alkalmas a társadalmi normák elsajátításának megkönnyítésére. Ebben az esetben inkább a veszélyeztetett fiatalok számának emelkedését bizonyítják. Ez természetesen nem minden esetben kriminális veszélyeztetettség, de a tapasztalatok szerint azzá válhat. Ennek valószínűségét támasztja alá, hogy a bűncselekmények oldaláról vizsgálva a házasság, a család és az ifjúság elleni bűncselekmények körén belül a kiskorú veszélyeztetése megnevezésű bűncselekmények száma az utóbbi években csaknem megkétszereződött. Két ciklus figyelhető meg: 1979 és 1987 között 263-ról 1.060-ra nőtt. A rendszerváltást közvetlenül megelőző években, sőt a rendszerváltást követően is átmenetileg csökkent. A legkevesebb esetet (520) 1992-ben regisztrálta az egységes rendőrségi-ügyészségi statisztika. Ezt követően az ismert cselekmények száma emelkedni kezdett, 1997-ben már 1.036, 1998-ban 1.161 vált ismertté.

A családi környezet és az elkövetett bűncselekmények közötti kapcsolat összefüggésénél a legkedvezőtlenebb arányokat egyébként az erőszakos bűncselekményeket elkövető leányoknál figyelhetjük meg. Ahol az alacsony esetszám ellenére bizonyos években 35% körüli volt azoknak az aránya, akik nem éltek szülői háztartásban.

Az iskolai végzettség és kriminalitási gyakoriság közötti kapcsolat közismert. Ezt az összefüggést a fiatalok elítéltek adatai is megerősítik. Közöttük évenként változó számban fordul elő írástudatlan, jelentős továbbá az általános iskolai tanulmányaikat félbeszakító aránya. A nyolc általános alig több mint 2/3-uk végzi el (a hasonló korú teljes népességben ez az arány 90% feletti).

Az iskolai végzettséggel, az oktatással kapcsolatban azért kell különös figyelemmel kísérni az adatokat, mert az iskola az első közösség, amely a társadalmi normákat közvetíti az egyén felé, az első olyan közösség, ahol már nem a családi normák érvényesülnek, és a közösségben elfoglalt helyet sem a családi kapcsolatok határozzák meg. A beilleszkedésre alkalmasság ellenőrzésének első színtere tehát az iskolai közösség, ahol már számonkérés is folyik. Sajnálatos tényként kell megállapítani, hogy az iskola a tapasztalatok szerint nem minden esetben alkalmas a nevelő hatás elérésére. Nem hagyható figyelmen kívül, hogy a népességben belül elég jelentős a nem teljes családok aránya, és a teljes családokban is (abban a szerencsés esetben, ha mindkét szülő dolgozik) jelentősen csökken a gyermek nevelésére fordítható idő. Ha azonban a szülők egyike, különösen pedig ha mindkettő munkanélküli, akkor a családon belüli feszültség éleződhet. A modern társadalomban ezért a családi nevelés hatása, különböző okokból ugyan, de lényegesen kisebb annál, mint amit a hagyományos családfelfogás alapján a társadalom igényelne. Az iskolai oktatás és a családi nevelés összhangjának kialakítása elsődleges társadalmi érdek. Minden olyan intézkedés, amely a családi élet stabilitását szolgálja, amely az iskolai oktatás szerepét növeli, közvetve a bűnözés csökkentésének irányába hat. A bűnmegelőzés szempontjából ezért mindenképpen támogatandók azok az intézkedések, melyek célja a házasságok stabilitásának javítása, az iskolai oktatás és különösen a nevelés hatékonyságának fokozása. Erre azért is szükség van, mert a tapasztalatok szerint a rendezetlen körülmények között élő, vagy a nem megfelelő iskolai végzettséggel rendelkező bűnelkövetők gyakrabban kerülnek ismételt szembe a büntetőjogi normákkal. A felnőttkorúak adatai ezt egyértelműen bizonyítják. Az összefüggés két oldalról is vizsgálható. Megállapítható egyrészt, hogy a visszaesők, különösen a többszörös és különös visszaesők iskolai végzettség szerinti megoszlása nemcsak a népesség

hasznos jellemzők szerinti megoszlásánál, hanem a büntetlen előéletű elítéltek megosztásánál is kedvezőtlenebb. A másik oldalról vizsgálható összefüggés arra utal, hogy a legsúlyosabb bűncselekmények elkövetőinek iskolai végzettség szerinti megoszlása kedvezőtlenebb más csoportokénál, illetőleg a többszörös vagy különös visszaesők

FÓKUSZBAN

kriminalitási gyakorisága morfológiai oldalról rosszabb az átlagosnál. Tekintettel arra, hogy - mint erre már korábban utaltunk - a bűnözés szerkezete a hagyományos bűncselekményeket tekintve már viszonylag fiatal korban kialakul, elsődleges társadalmi érdek fűződik a kriminalitás alakulása szempontjából meghatározó tényezők társadalom érdekét szolgáló befolyásolására. Az is közzismert, hogy az alacsonyabb iskolai végzettségű, kedvezőtlen társadalmi helyzetű, büntetett előéletű személyek beilleszkedése lényegesen nehezebb, ami bizonyos határokon túl a bűnözés újratermelődéséhez vezet. A prognózis készítésénél abból indulhatunk ki, hogy a születésszám a 70-es évek második fele óta - sajnálatosan és erőteljesen - csökken. Ez azzal a következménnyel jár - figyelembevéve a büntetőjogilag vétőképes kor alsó határát -, hogy a fiatalok népesség és ezzel a potenciális bűnelkövetők száma az elkövetkezendő másfél évtizedben csökkenni fog.

Sajnálatos, de nincs lehetőség annak valószínűsítésére, hogy a kriminalitási gyakoriság is csökken majd. Ezért a fiatalok bűnelkövetők számának várható csökkenése - változatlan kriminalitási gyakoriság esetén - mértékében elmarad a népességszám csökkenésének mértékétől. A bűnözési intenzitás növekedése esetén a különbség még jelentősebb lehet. A népesedési szempontból rendkívül kedvezőtlen jelenség azonban talán lehetőséget biztosít arra, hogy a bűnmegelőzés érdekében, az iskolai nevelés hatékonyságának javításával az eddiginél jobb eredményeket érjen el a társadalom. Még az inflációt figyelembevéve is feltételezhető, hogy a csökkenő népesség következtében relatíve kisebb költséggel oldhatók meg bizonyos problémák, alakíthatók ki olyan körülmények, melyek a bűnözés visszaszorításának irányába hatnak. Erre már csak azért is szükség van, mert sajnálatos tényként kell megállapítanunk, hogy a bűnözés egyik kedvezőtlen jellemzője, a halmazati bűnelkövetés gyakoribbá válása mellett emelkedést mutat a büntetett előéletűek, vagyis a büntetőjogi normákkal a korábbi elítélés ellenére ismételten szembehelyezkedők aránya is.

A fiatalok elítéltek között ugyanis a korábbi években 20% körül ingadozott a büntetett előéletűek aránya, míg az utóbbi időben emelkedést mutat, és 1998-ban már elérte a 25%-ot. Figyelembevéve, hogy a büntetőjogi értelemben vett fiatalok mindössze négy életévet fog át, ez túrhetetlenül magas arány, és arra utal, hogy egyrészt a családi, iskolai körülmények nem gyakorolnak elég kedvező hatást a felnövekvő népességre, másrészt sajnós arra, hogy a korábbi bírósági ítéleteknek nem volt meg a kellő visszatartó ereje.

A probléma az, hogy a fiatalok bűnözés kezelése túllép a büntetőjog keretein. A büntetőjog ugyanis csak a már ismert esetekre reagálhat, a megelőzés tekintetében legfeljebb közvetve, korábbi szóhasználatával a speciális és generális prevenció útján fejtheti ki hatását. Nem kerülhető meg ezért az a kérdés, hogy van-e lehetőség e káros jelenség visszaszorítására, és ha igen, milyen eszközök segítségével.

A családi élet, a rendezett családi körülmények, a társadalmi normákkal egybeeső családi értékrend előnyös hatásaira már utaltunk. Ezért, mint ezt már az előzőekben jeleztük, a bűnözés, ezen belül a fiatalok bűnözés csökkenését valószínűsíthetjük mindazok az intézkedések, amelyek a családok (természetesen a társadalmi normák szerint élő családok) helyzetét javítják. Nehezebb kérdés az iskolai oktatás helyzete. Ez egyrészt anyagi probléma, másrészt területi gond is. A csökkenő létszámú településeken ugyanis előbb-utóbb az iskolák összevonására vagy megszüntetésére kerül sor. Az e településeken élő - bár csökkenő számú - gyermek- és fiatalok népesség ezért más területek hasonló korú fiataljaihoz képest hátrányos helyzetbe kerül, ilyen helyzetből indul. További problémát jelenthet néhány, az iskolai oktatás korszerűsítésével kapcsolatos nézet gyakorlatba történő átültetése is. Az ún. elit iskolák kialakítása, az iskolák színvonal szerinti differenciálódása azzal a veszéllyel járhat, hogy az anyagi és más

szempontokból egyaránt hátrányos helyzetű rétegek gyermekei járnak olyan iskolákba, amelyek a beilleszkedést kevésbé segítik elő, míg a legjobb nevelést és képzést biztosító iskolákba az egyébként is alacsony – vagy legalábbis jelenlegi ismereteink szerint feltételezhetően alacsony – kriminalitási gyakoriságú rétegek gyermekei járnak majd. Ez a társadalmi különbségek és ennek megfelelően a kriminalitási gyakorisági különbségek újratermelődésének, esetenként fokozódásának veszélyével jár. A közigazgatás feladata az ún. veszélyeztetett gyermekek nyilvántartása és sorsának figyelemmel kísérése. Az e téren elért eredmények minden valószínűség szerint ugyancsak csökkentik a fiatalkori kriminalitást. A legkényesebb problémának a büntetőjogi felelősség kérdése látszik. A jelenlegi szabályok szerint a büntetőjogi felelősség kérdése látszik. A jelenlegi szabályok szerint a büntetőjogilag vétőképes kor alsó határa a 14. életév. Ennek betöltése után kerülhet sor, amikor már érzékelhető volt, hogy a biológiai – és esetenként a szellemi – fejlődés felgyorsul. A jelenlegi helyzet azért problematikus, mert az évtizedekkel ezelőtti generációknál biológiailag korábban érő, a családról több vonatkozásban korábban leváló népesség önállóbbnak tűnő eljáratainak tagjait mentesíti a büntetőjog felelősségre vonása alól. Megfontolandó ezért a felelősségre vonás korábbi korhatárának visszaállítása, esetleg

FÓKUSZBAN

annál alacsonyabb életkorban történő meghatározása. (A 12. életév tehát nem leszállítás, hanem az eredeti állapot visszaállítása lenne, és csak ez alatt beszélhetnénk leszállításról.) A „leszállítás” ellen felhozott ellenérvek általában nem meggyőzőek és kizárólag a büntetőjogi felelősségre vonás feltételezett negatív hatásait bírálják. A valóság ezzel szemben az, hogy a jelenleginél alacsonyabb életkor megállapítása megnövelné a büntetőjogilag fiatalok minősülő korcsoportok terjedelmét, lehetőséget biztosítana a differenciáltabb felelősségre vonás rendszerének kialakítására. Ezek hatékonyságát feltételezve az eredmény éppen a büntetőjogi szankciók későbbi alkalmazásának elmaradása lehetne. A megfelelő időben hozott, segítő szándékú, nevelő jellegű intézkedések ugyanis valószínűsíthetők, hogy útra terelődését, mentesítve mindazoktól a kellemetlen, esetenként valóban káros hatásoktól, melyek egy súlyosabb büntetőjogi következménnyel valóban együtt járhatnak. Ez a megoldás tehát nem a büntetőjogi eszközök eddiginél szélesebb körű alkalmazását, hanem éppen az ilyen eszközök alkalmazásának visszaszorítását eredményezhetné.

Ismét újra kell gondolni ezért a pártfogó felügyelet és az utógondozás rendszerét is, szem előtt tartva természetesen a személyi és tárgyi feltételeket, így különösen az anyagi lehetőségek területén fennálló korlátokat. A bűnözés, ezen belül a fiatalkori bűnözés elleni harc ugyanis csak akkor lehet eredményes, ha a büntetőjogi eszközök köre kiegészül igazgatási jellegű, nevelő hatású intézkedésekkel, a hatékony bűnmegelőzés, valamint a társadalomba való visszatérést segítő pártfogó felügyelet és utógondozás jelenleginél kiterjedtebb és korszerűbb rendszerével.

Dr. Vavró István

Könyvismertetés:

Alain Louyot: Gyermek fegyverben

„A gyerekekre a háború és a fegyverek felkavaróan, mágikusan hatnak, a pszichológusok pedig végeláthatatlan vitákat folytatnak” – írja megrázó könyvében Alain Louyot, akinek saját fia is igénylik a szokásos esti, tévés „acsarkodást, fegyverzajt”, mielőtt „fejüket nyugodtan álmra hajtánák..”. Gyermek és fegyver mitikus és legtöbbször tragikus kapcsolatát a szerző valóságos élethelyzetekben vizsgálja: újságíróként és földkerekség majdnem minden fegyveres konfliktusának helyszínén megfordult az elmúlt három-négy évtizedben. De azt is kutatja, mikor és miért fogtak fegyvert a gyerekek a történelem során. A

mind valóságosabb fegyverutánpótlásokkal hadonászó mai kisgyerekek játékával (annak lehetséges következményeivel) már a strasbourgi képviselők is foglalkoztak, és ajánlásokat tettek (játékfegyverügyben) az Európai Unió tagállamainak... Ez a felkavaró könyv mindenkire szól, aki gyereket nevel.

Pont Kiadó, Budapest. Ára: 1160,-Ft

AZ IDEIGLENES HATÁLYÚ ELHELYEZÉS GYAKORLATI PROBLÉMÁI A GYÁMHIVATALOK SZEMSZÖGÉBŐL

A gyermekeknek vészhelyzet esetén a családból való azonnali kiemelése olyan jogi lehetőség, amely régóta szabályozott és alkalmazott hatósági intézkedés a gyermekvédelemben.

Az új gyermekvédelmi szabályozás is él ezzel a lehetőséggel, de a korábbi szabályozáshoz képest nagyobb gondot okoz ennek a lehetőségnek az alkalmazása a gyámhivatalok gyakorlatában, mint a korábbi években bármikor. Az alapvető probléma a 30 napos intézkedési határidő betartásával kapcsolatos. Tény, hogy az ideiglenes intézkedés bizonytalan helyzetet teremt mind a gyermek, mind szülei számára, azonban a gyakorlatban alkalmazandó, az előző törvényi szabályozáshoz képest sokkal bonyolultabbá, hosszadalmasabbá, de egyúttal alaposabbá is váló eljárás az esetek többségében lehetetlenné teszi ennek a határidőnek betartását.

FÓKUSZBAN

Ahhoz, hogy a gyámhatóságok, gyámhivatalok jelenlegi problémáit megérthessük, az intézkedések alkalmazásának gyakoriságát megvizsgálhassuk, feltétlenül szükségesnek tartom a korábbi jogi szabályozások érintőleges ismertetését, mert meggyőződésem, hogy a mai kialakult gyakorlat gyökerei ide nyúlnak vissza. Az áttekintést azért is tartom fontosnak, mert bemutatja egy adott jogintézmény fejlődésén keresztül a gyermekvédelmi szemlélet alapvető változását is. Nem kívánok történeti jellegű tanulmányt írni, ezért csak a "belátható" időn belüli szabályozással foglalkozom, 1969-től ismertetném nagy vonalakban a jogintézményt. Ez magában foglalja a többszörösen módosított Családjogi törvényt, a Gyermekvédelmi törvényt, a 20/1969. (V.13.) Kormány sz. és az 51/1986. (XL26.) MT sz. rendeleteket a kiskorúakról való állami gondoskodásról, a gyámhatósági eljárásról szóló 6/1969. (VI11.30.) MM sz., az 1J1974. (VL27.) OM sz., a 121/1987. (VL29.) MM sz., és a 149/1997. (IX.10.) Kormány sz. rendeleteket. Ezekkel a jogszabályokkal a mai gyermekvédelmi szakemberek még dolgozhattak - ahogy magam is, mivel 1977-től rövid megszakítással első és másodfokon gyámügyes, illetve a gyermek- és ifjúságvédő intézet jogtanácsosa voltam.

A gyermek azonnali kiemelése a családból mindig is ahhoz a jogi feltételhez kötődött, hogy a gyermek súlyos veszélyhelyzetben legyen, amit más intézkedéssel megszüntetni nem lehet. Jellemző a gyermekvédelem kérdésének '69 és '86 közötti társadalmi fontosságára, hogy egy olyan súlyú, gyermekek és családok sorsát akár véglegesen is megváltoztató intézkedés, mint a gyermek azonnali kiemelése a családjából, csupán kormányrendelet szintjén került szabályozásra. Az 1969-es Kormányrendelet két feltételt szabott az alkalmazásra. Az egyik, hogy az állami gondozásba vétel elrendelése látszik indokoltnak, a másik, hogy a kiskorú elhelyezése érdekében azonnali intézkedés szükséges. Ez a megfogalmazás egyértelműen arra utal, hogy az ideiglenes hatályú beutalás mintegy előzménye a gyermek állami gondozásba vételének. 1969-től 1986-ig az ideiglenes hatályú beutalás során a gyermeket csak és kizárólag a legközelebbi gyermek- és ifjúságvédő intézetbe (három év alatt a csecsemőotthonba) lehetett beszállítani. Ez az elhelyezési mód is abból a feltételből vezethető le, hogy csak akkor kerülhetett sor az